ПЕСНИЧКИ РУКОПИС

Мираш Мартиновић

ПТИЦЕ У ПЛАМЕНУ

Владимиру Величковићу, након мог боравка у Паризу и сусрета са њим... И након што видјех његове птице... у пламену....

Те црне птице што долијећу из ништа
И лете у ништа

Што су
Надлијетале над Тројом
Над Саламином
Над Косовим пољем
И Царевим лазом

И данас лете

И када се учини да их нема
Вину се из
Невидљивих гнијезда
Црне од гара и сиве од пепела.

II
Кљују месо и вријеме
Насрћу на сунце

Гракћу
У нашим срцима

И на небу

И онај Поов
Негдје се чује.

Свако вријеме излеже њихове птиће
Старима омлади крила, младима дарује перје.

III
Лебде
Над
Житним пољем, попут Ван Гогових црних птица
Ждралови што уклињени бјеже
Ка изгубљеном југу
Сагоријевајући у лету

Лабудови
Пеликани, ибиси и шеве
Митске и птице ине

Ласте у пламену пиште
Феникс је пепео одавно
Славуји пјевају заносно
Док им крила горе...

А кад им изгоре крила
Пјесма

Умјесто њих
Лети

То је утјеха
Нама и птицама.

Слика Владимира Величковића, са изложбе у САНУ

Онима који сматрају да би инвестиције у истраживање ризика биле трећење пара, цитирамо Дерека Бока: „Ако мислите да је образовање прескупо – пробајте са необразовањем!"

Без обзира на гласне прокламације да је људски живот највећа вредност за све нас, све док не будемо имали рационалан приступ ризицима и њиховој анализи, то ће остати само празне речи по којима ћемо се препознавати као лицемери, и на појединачном и на друштвеном плану.

* Научни саветник Астрономске опсерваторије

Још дуго ће постојати две Европе

Да ли је идеја нове и уједињене Европе рођена из духа филозофије или из духа економије? Ако ће нова Европа бити продукт само економије и Бриселског споразума, неће ли њени лавиринти на крају столећа бити реализација Кафкиних с почетка столећа? Да ли је популизам прагматичне европске политике уопште спреман да чује глас стваралачких и интелектуалних елита?

ИСКУСТВО И УТОПИЈА

Драго Јанчар

Свакако је бар источним европљанима већ јасно то да Европа неће решити све њихове проблеме онако како им је то обећавао комунизам. Свако ће морати да се побрине за себе. То је помало сурова, али и врло корисна спознаја. Заблуда је кад неко мисли да Европа на директан начин решава сва питања: привреда ће цветати, стандарди ће бити успостављени, сиромашни ће бити богати, богати још богатији, национално питање, социјално питање, женско питање, за европљане је све решено, а на Балкан ћемо у крајњем случају послати америчке чете.

Свако може да израчуна, као што је израчунао господин Шмиц у Хорватовом *Вечитом малограђанину*, који дословце каже: „Међу европским државама више неће бити рата, јер се нека држава данас може ефикасније искористити мирним путем." То схватају и источни Европљани; они који су до јуче сањарили о средњој Европи и при томе мислили на бечке оперете, данас преклињу: купите нас, искористите нас, само нас не остављајте изван Европе. Без бриге, одговара савремени господин Шмиц, хоћемо, само још мало причекајте.

Нека ове реченице не буду схваћене као израз противљења европским интеграцијама. Из свег срца их подржавам, као и друге начине да победимо своју прошлост и почнемо нормално да живимо. Али, то не значи да не смемо, у духу европске традиције, критички размишљати и постављати питања о смислу новог европског заједничког живота.

Рецимо: да ли је идеја нове и уједињене Европе рођена из духа филозофије или из духа економије? Ако ће нова Европа бити продукт само економије и Бриселског споразума, неће ли њени лавиринти на крају столећа бити реализација Кафкиних с почетка столећа? Да ли је популизам прагматичне европске политике уопште спреман да чује глас стваралачких и интелектуалних елита?

Или: да ли ће везивно ткиво нове Европе, осим економије и заједничког простора за слободну трговину, бити још само популарна американизована култура са најнижим могућим заједничким имениоцем?

И ово: да ли крај столећа у Европи, заједно с крајем идеологија, великих социјалних и моралних есхатолошких предвиђања која се односе на наш земаљски живот – значи и крај утопија? Какав је крајњи резултат столећа наде, кад се све завршавало гулазима и логорима? Да ли је довољно то што знамо да тај сценарио не смемо поновити? Да ли смо спремни да се због тога одрекнемо сваке утопије?

Простор заједничког лутања

И шта је са Европом која је произишла из такозваног социјализма? Још дуго ће постојати две Европе. Континент је преломила фрактура педесетогодишњег социјализма на Истоку. А без искуства Источне Европе, западни део континента не може разумети целину. Људи на Истоку заправо су једну утопију заменили другом, социјалистичку – европском. Па ипак су, у више или мање тоталитарним околностима, критички настројени интелектуалци источног дела средње Европе развили посебан осећај за античке, хришћанске и просветитељске вредности, због којих Европа није само простор заједничке економије и закона, већ и простор заједничког скептичног мишљења, какво Запад једва да познаје. Да ли је, укратко, Исток заиста само пустиња у погледу мишљења и стварања, да ли тамо заиста нема ниједног искуства нити замисли коју би било могуће и потребно уградити у схватање интеграције?

То су, наравно, питања која у време маштања о средњој Европи, у време стварања утопије у „комичном клубу" – нисмо покретали. „Моја" средња Европа била је заиста лебдећа идеја, смеса литерарних фикција, уметничких пројекција и нејасних друштвених замисли.

У Аустроугарској монархији живело је неких петнаест нација, једна поред друге, а пре свега, ту су живели и Јевреји, који су уносили посебну космополитску ширину и стваралаштво. Национализми који су тада настајали били су, у суштини, културни национализми. Бар на почетку. И изгледало је да ће тај свет опстати. Џозеф Рот: *Радецки марш*. Рот је умро припит и уморан у некој париској кафани, јер тога света више није било, више није било јединства у различитости. Из овог искуства можемо да увидимо и шта је у тој држави било лоше. Јевреји су били мотор њеног космополитског занимања за уметност и науку, а паралелно са еманципацијом Јевреја рађао се антисемитизам. И баш се на Јевејима у средњој Европи највише изравнао луди рачун столећа. После „пролећа народа" настали су национализми и империјализми. У име одличних друштвених идеја дошли су анархисти и социјалисти из европских кафана и револуционарних кружока. Данас се јасно може видети ембрионални стадијум идеја које су касније уништиле и себе и свет.

Преплитали су се и филозофски и естетски токови: у сликарству, архитектури, књижевности. Данас је јасно да се сви значајни токови двадесетог столећа зачињу на прелому столећа и да су се многи рађали у срцу средње Европе. Данас је могуће видети и то како су се различите идеје припремале за свој на почетку увек тријумфални и на крају увек смртоносни поход. Луди реформатори, очајни анархисти, одушевљени социјалисти, занесени националисти – на почетку; подземље, завере, немири, гомиле на улицама и трговима – у наставку; пучеви, револуције, ратови, ћелије, саслушања, логори, подмукла убиства, јустификације и масовни покољи – на крају сваког процеса. Националне државе, социјалне промене, револуционарне промене, друштвени претреси, који су се дотакли сваког појединца. И на крају столећа, кад погледамо уназад, све као у неком брзом филму, изгледа помало као да смо сањали: рушевине, колоне избеглица, концентрациони логори и гулази – и то је средња

У том столећу човек је могао читав живо
да проведе у истом средњоевропском град
или чак у некој сеоској забити, али је Ист
рија носећи са собом и надања, и наредбе
увек долазила к њему. Никуда није морао
иде, свеједно је променио неке четири држ
ве, видео многе војске, многе нове печате
својим документима, чуо многе нове гово
нике и напослетку – увек успевао да се на с
ново и навикне.

Идеја средње Европе још је ту

Упркос свему томе, треба данас, године 201
рећи и подвући следеће: замисао о средњ
Европи из осамдесетих година није била ид
ологија. Зато и не може доживети залазак,
још мање слом, на који су биле осуђене с
идеологије које су обећавале најбољи од сви
светова. То је била дебата, која је произишл
из историјских, културних и географских ч
њеница. Ипак је, иако само дебата, одлучн
допринела томе да су људи тог дела света, н

Људи на Истоку заправо су социјалистичку утопију заменил другом – европском. Па ипак су, у више или мањ тоталитарним околностима, критички настројени интелектуалци источног дела средње Европе развили посеба осећај за античк хришћанске и просветитељске вредности и скептично мишљење, какв Запад једва да познаје

Део берлинског зида испред немачке амбаса у Кијеву, Украјин

задовољни тоталитарним притиском и бе
ним материјалним положајем – почели
траже свој културни идентитет, а са њим
услове за живот у демократији. Можда н
је била баш пресудна, али је на свој начи
допринела томе да је уздрмана идеолош
комунистичка монолитност и да су неста
поделе Европе које су њеним становницим
биле наметнуте после Другог светског рат
Средњу Европу прекрила је паневропска ид
ја, сви смо само западни или источни Евр
пљани. Али, историјски, културни и геогра
ски чиниоци средње Европе још увек су ту
тако ће бити још дуго.

Средња Европа има двоструко искуств
искуство заједничког живота различит
култура и појединаца, стваралаштва и т
леранције, али и искуство националне и с
цијалне мржње, нетрпељивости и насиљ
Живети с таквим искуством, с двоструки
искуством, бити урођен и у једно и у др
го – значи много тога разумети, значи т
које припремљеност на многа лепа, али
непријатна изненађења, која нас чекају у п
невропској заједници.

Идеја средње Европе и данас значи раз
мевање света и живота у његовим проти
речностима, зато утопија, с којом смо ж
вели осамдесетих година, није била неш
над чиме би данас било могуће одмахнут
руком: било некад. Још је ту.

Са словеначког превел
Александра Цоли

Одломак излагања на Међународн
конференцији „Европа: Сталне и несталн
границе" коју су 21. и 22. маја у Новом Са
организовали Завод за културу Војводин